

– Igor...

– I...

Láska je nesmrteľná. Neumiera, ide do hrobu. Len ide do hrobu. Neumiera. To iba myšlienky tlejú a ostáva z nich popol.

A spomienky.

Špinavozelený vojak sa naľakal Evinej ruky. Otvor pľuje olovenú smrť. Okolo Evinej hlavy sa dvíha prach.

Reč rozprávača sa náhle mení na **polopriamu reč** postavy, akoby sa rozprávač vcítil do svojej postavy:

A ona vidí Igorovu tvár. Ale nemá sil hľadiť na ňu toľký čas. Tá tvár berie z nej všetko, čo ešte v nej ostalo, čo ju drží, čo jej bráni rozrevať sa, hodiť sa na zem a kohosi poprosiť, aby ju pustili domov.

Tá tvár ju bolí.

Ale bolí ju aj pustý dvor s plodonosným viničom a práve tak aj mŕtvola v židovskej škole.

Matka, otec, malý Róbert, braček drahý! Kde ste? Kde ste sa podeli? Tu som, vaša Eva! Niekoľko metrov od vás a vy sa mi ani neukážete. Som vaša, panebože! – aj Igorova, ale aj vaša! Prečo ste ma vydedili! Jaj, jaj, ... mama moja! Čohosi sa bojím, strašne sa bojím...

Najpoetickejšie sú **úvahy o láske**, autor vynáša lásku na piedestál, **oslovuje, personifikuje** ju, vzdáva jej hold.

Využíva veľmi často **kontrast** – napr. protiklad čistého a poškvrneného, utajeného a odhaleného, pochopiteľného a nepochopiteľného, svetlého a čierneho. Všimnite si v krátkej ukážke hromadenie lyrických výrazových prostriedkov – kontrast, oslovenie, metafora, personifikácia, prirovnania (*než, ani*), symbol svetlých a tmavých dvier:

Ach, ty voda čistá, najčistejšia voda, ty láska! Aké mrzké sú na milencoch šaty a hryzú ani vši. A čo bolo tajnejšie než pohyby armád, chystajúcich sa do útoku, zažiari odhalením, čo bolo čisté, posväti sa poškvrnením. Ty, láska, koľko skrývaš v sebe protirečení! Sladkých a ťažkých zároveň, pochopiteľných a predsa nepochopiteľných. A preto vari deti lásky z tvojho domu dvoma dvermi vychádzajú; svetlými, a tí sú šťastní; a čiernymi, od ktorých vedie zavše chodník k cintorínu.

Použitá literatúra: Jašík, R.: Námestie svätej Alžbety. Bratislava: SVKL, 1962.

KOLÍSKA

Dielo zakotvené témou i prostredím v období Slovenského národného povstania. Ako prvý autor po oslobodení sa snažil zrušiť čiernobiely obraz povstaleckých hrdinov, naviac ukazuje svojich hrdinov i po skončení druhej svetovej vojny a nie všetci vyznievajú kladne.

Napriek téme autorovi nešlo o zachytenie dramatických situácií počas SNP, ale o **psychológiu** ľudí; zachytáva ich myšlienky, pocity, výčitky svedomia, spomienky. A práve cez spomienky – retrospektívne – sa dostávame do minulosti.

Zo **SNP** nájdeme zmienku o príchode Nemcov do slovenských hôr, o vypálení dediny, ktorej obyvatelia pomáhali partizánom.

Nemci sú zobrazení klasicky – oscilujú medzi sentimentalitou (napr. pri pohľade na detskú postieľku spomínajú na rodný kraj a blízkych) a krutosťou (nútia Zitu rýchlo kolísať choré dieťa, nechajú ju stáť polovyzlečenú, trápia ju svojím správaním, ich reči sú kruté a nenávisťné).

Ukazuje situáciu partizánskej skupiny po zatlačení Povstania do hôr, z celej skupiny zostali len desiaty, z toho jeden Francúz.

Novela nám priblíži **procesy v päťdesiatych rokoch**, na ktorých ľudia boli prinútení svedčiť tak, ako to súd očakával. Majerského odsúdia ako kulaka, sabotéra a rozvratníka novozaloženého JRD, hoci štátu dodával kontingent vyšší než družstevníci. Po vojne dostal majetok, robil na ňom so ženou a deťmi oveľa poctivejšie ako družstevníci, preto sa stal trňom v oku.

Autor kriticky zachytí začiatok budovateľského obdobia a združstevňovania s typickým slovníkom a rétorikou tohto obdobia (*„Dnes je žatva radostná,“ hlásal o chvíľu z rádia mladý, živý mužský hlas, „lebo vo väčšine všade tam, kde sa pracovalo ešte pred nedávnym ručne, pracujú samoviazače a kombajny, ktoré za roľníka vykonajú tie najťažšie práce. A týchto strojov je v tohoročnej žatve opäť viac. Obdobie žatvy kladie zvýšené úlohy na orgány a organizácie i všetkých členov našej strany.“*).

V spomienkach postáv sa dostaneme až do **predvojnového obdobia**, do čias, keď ľudia zo slovenského vidieka odchádzali za prácou na české majere.

V zdôrazňovaní nerestí a nedobrého charakteru šafára spĺňa kritériá **socialistického realizmu**.

Typickým postupom autora je **striedanie časových pásem** (pozri kompozíciu).

Autor: Alfonz Bednár (1914–1989), narodil sa v Rožňovej Neporadzi. Po štúdiu na gymnáziu v Nitre a v Trenčíne pokračoval v štúdiu

na filozofickej fakulte v Bratislave a v Prahe. Pracoval vo vysokom štátnom úrade a neskôr ako redaktor a dramaturg. Patri do slovenskej povojnovej literatúry (1945–1989). Písal poviedky, novely, romány, cestopisy, je autorom scenárov (napr. k filmu Slnko v sieti).

■ **Útvar:** novela zo zbierky *Hodiny a minúty* **Novely**

■ **Kompozícia a forma**

Autor je majster kompozície, typickým postupom je pre neho striedanie časových línií. Naraz pracuje:

s líniou prítomnosti (Zita Černeková po vojne počúva priamy prenos zo súdu, súdia Majerského, ktorého pred vojnou poznala, hnevá sa na svojho muža Miša Černeka za to, akým spôsobom svedčí proti tomuto človeku. Po návrate Černek vysvetľuje, že tak nesvedčil z pomsty za to, čo Majerský vykonal Zite, ale bol politicky prinútený. Navyše rozhlas neodvysielal celú reč.)

s líniou minulosti:

- a) **obdobie I. ČSR** (Zita s matkou idú za prácou do Čiech na majer, kde je Majerský šafárom. Zapáči sa mu pekné dievča, nechá ju aj s matkou pracovať v kuchyni, kde bola lepšia práca ako na poli. Rozpráva o sobáší, ale Zitina matka zistí, že je už ženatý. Zita čaká dieťa a Majerský zariadi, aby za ňou chodil Ján Ragala a aby hanba nepadla na pána šafára. Chce ju aj s matkou dostať z majera, preto ich obviní z krádeže, dostanú sa pred súd. Zita si vezme Ragalu, ale o dieťa príde. Jej muž je zlý človek, zlodej, po prestrelke s políciou umiera. Zita sa vydá za Černeka a ten sa v horách stretne s Majerským. Od Zity vie, čo je to za človeka.)
- b) **obdobie Slovenského národného povstania**, ktoré nám prináša prostredie partizánskej skupiny (Mišo Černek je veliteľom partizánskej skupiny, kam príde vypočítavý Majerský len preto, lebo vie, že po vojne sa budú ceníť všetci, ktorí sa zúčastnili. V oddiele sú aj Francúzi. Žijú v ťažkých podmienkach, v ktorých Majerský ochorí. Zapália sa mu od beloby snehu oči, nemyslí na iných, len na seba a zbehnú do dediny, kde vojde do prvého domu, v ktorom ešte nespia, hoci vie, že ohrozí obyvateľov i partizánov, ak ho chytiť.)

Postavy

Zita, mala iba matku, otec zomrel; staršie sestry boli už vydaté a ich manželia nesúhlasili, aby u nich svokra a švagriná bývali. Zamestnala sa s matkou na veľkostatku v Radotíne, kde bol šafárom Majerský. Matka jej dovolila stykať sa s Majerským, lebo ten sa vyjadril, že si ju chce vziať, až neskôr sa dozvedela, že je už ženatý. Keď Zita povedala Majerskému, že čaká dieťa, prestal za ňou chodiť a obvinil ju i matku, že vynášajú z kuchyne, kde pracovali. Majerský stávkou šikovne navedie Jana Ragalu, aby začal chodiť za Zitou a požiadala aj Zitu, aby sa za Jana vydala. Zita prišla o dieťa, ale ostal jej na krku korheľ, násilník, kým nezomrel po prestrelke s políciou.

Zita sa v Čechách druhýkrát vydala za Miša Černeka, ktorý ju doviedol do chalupy v Lieskove. Práve do tej chalupy vběhol jedného večera, keď bola ešte hore s chorým dieťaťom, Majerský. Napriek tomu, že jej všetko, čo jej vykonal, preletelo hlavou, ukryje ho do prednej izby pod periny tesne predtým, ako do izby vstúpia deväť Nemci. Mala práve urobenú praženicu pre Majerského, musí ju nasilu jesť, aby to Nemcom nebolo nápadné. Nezbadali roztopený sneh po Majerského čizmách, bavila sa v kuchyni, veliteľ si praje, aby zostala len v spodnej košeli a musí nasilu kolísať dieťa. Veliteľ sentimentálne spomína na svoje detstvo. Nedovolí jej ani na chvíľu prestať kolísať, zvuk kolisky počuť až von, trpí ním aj Majerský. Nemci pýtajú veľký hrniec, chcú sa doň vymociť a jeden z nich sa smeje, že jej dajú napiť a povedia, že je to varené víno. Močom chcú pokrstiť Zitino dieťa. Keď sa jej zdá, že to už nevydrží, že jej alebo dieťaťu Nemci ublížia, s volaním na Majerského skočí do prednej izby, ale tam je už len pootvorené okno. Nemci vybehli von, lebo sa ozvala streľba. O chvíľu doniesli do kuchyne ranených Nemcov a jedného mŕtveho. Onedlho priviedli Majerského, vzdal sa, prišiel bez zbrane.

Po vojne Zita počúva rozhlas, vysielajú proces s Majerským a jej manžel Černek svedčí proti nemu. Zita ho podozrieva, že svedčil z nenávisti. Povie Zite, že ho prinútili podpísať vyhlásenie, ktoré odznelo v rozhlase. Je mu ľúto, že Majerský dostal až dvanásť rokov a hovorí, že druhýkrát by sa už nedal prinútiť k takému svedectvu. Hanbí sa za to. Zita si uvedomuje, že sa za neho vydala z núdze.

Dej a ukážky

Zita počúva prenos procesu s Majerským, ktorý sa bráni obvineniam.

„Nezradil som,“ ozval sa Majerský tichým, zahriaknutým hlasom, „súdruh prokurátor...“ Zita Černeková si sadla na lavicu pod „starú dievku“ a rukami sa oprela o stôl. „Lepšie by bolo, obžalovaný Majerský, keby ste mlčali,“ ozval sa pevný jedovatý prokurátorov hlas. „Svedok súdruh Černe, povedzte nám, ako to bolo s obžalovaným v slávnom Slovenskom národnom povstaní, respektíve po zatlačení Povstania do hôr.“ Zita rýchle dýchala, rádio jej bez hlasu šumelo nad hlavou, zdesene čakala, čo jej muž povie o Majerskom.

Prešla chvíľka.

Rádio bez hlasu šumelo, akoby na plech padalo zrno.

Zita čakala. „Súdruh predseda,“ ozval sa prokurátor, „ráčte prečítať výpoveď svedka Černeka!“ V rádiu si predseda súdu dva razy odkašlal. „S obžalovaným Jozefom Majerským,“ začal predseda čítať Černekovu výpoveď, „som bol v našom slávnom Slovenskom národnom povstaní a približne od polovice februára roku 1945 som bol s ním v horách po zatlačení Slovenského národného povstania do hôr fašistickými okupantmi. Vtedy, bolo to v polovici februára, obžalovaný Majerský ušiel od našej jednotky s tým úmyslom, že ju zradí a vydá sa do rúk fašistickým okupantom...“ Zita zdesene počúvala predsedov monotónny, ničím nezvlnený hlas, dívala sa do kúta medzi kuchynské a izbové dvere a chvela sa ľútosťou k Majerskému a hnevom na svojho muža, meniacim sa na hlbokú nenávisť.

Pred siedmimi rokmi v Lieskove už boli Nemci, hliadku mal práve Hans Moeller, ktorému matka zomrela pri jeho narodení. Strážil blízko Černekej chalupy, do ktorej ticho vkráľoval muž. Ten s prekvapením zistí, že v dome je žena, ktorú dobre pozná:

„Čo...?“ vyrazil po chvíľke zo seba. „To si ty, Zitka –?“

„Ja – a“

„Ty tu bývaš?“

„Tu.“

„Sú Nemci v dedine?“

„Sú.“

„Aj tu – u teba?“

Majerský povie Zite, že je hladný a má boľavé oči, Zita ho uloží v prednej izbe, prikryje perinami, ani nevidno, že v nich niekto je.

V hlave sa jej vynárajú spomienky, vyčíta si, že sa neopýtala na svojho muža, spomína si, ako Nemci prikázali podpáliť sedemnást domov za trest, že v dedine boli partizáni.

Nemci bývali v škole a oberleutnant dal príkaz, aby vytvorili šesťčlenné hliadky a hliadkovali po obci.

Majerský leží pod perinami, veľmi ho boleli oči:

V jedľových horách ďaleko za Lieskovom, pod Bielou skalou, kde sa po rozbití partizánskej roty skrýval s ôsmimi kamarátmi v bunkri, v pevnom, dobre vyloženom jedľovými siahovicami, dva týždne predtým zbadal, že sa nemôže dívať na sneh.

Prešli dva týždne a v tých dvoch týždňoch Majerský začal myslieť: Keby sa len trochu mohol dívať do svetla na sneh, ušiel by. Všetkých nechať, nech bárs aj podochnú v bunkri, nech sa pozerú od hladu, ujsť, aj keby ho hneď mali Nemci chytiť a obesiť!

Počuje Zitu, niečo kladie na sporák, počuje buchot kolisky, spomína na časy, keď robil v Čechách na majeri a spoznal sa so Zitou a jej matkou.

Lieskov je tichý, ale oberscharführer Ernst Obmann ide od dvora k dvoru a kontroluje.

Aj Zita popri chystaní praženice spomína na Radotín:

Tam sa jej Majerský zapáčil, len čo ho videla prvý raz. Bol štíhly, vysoký, chudej tváre, urastený a v páse tenký.

Oblečené mal nové rajtky, obuté vyleštené čižmy s mäkkými sárami. Zadívala sa mu vtedy na ostrú, hladko vyholenú tvár, modročiernu tam, kde sa oholil, na čierne fúziky, na okrajoch končité, a na čierne, hladko učesané vlasy. V Radotíne prišla teplá jar. Zita s matkou varila robotníkom a raz po večeri, keď okrem nich nebolo nikoho v kuchyni, Majerský sa smelo opýtal: „Tetka Furková, čo by ste povedali, keby som si vzal vašu Zitku?“

Tri týždne sa tešila Furková, jej Zita a tešil sa aj Majerský, lebo Furková, ktorá oddávna hovorievala: Chudobnému dievčaťu len chlap môže dať trocha radosti!, zverila Zitu Majerskému a nehladela na nič, ani na to, že keď nevidela Zitu, nevidela ani Majerského.

Potom sa dozvedeli, že Majerský je dávno ženatý a má dve deti. Zita čaká dieťa a Majerský ich obviní, že vynášajú z kuchyne. Dá ich k súdu.

Zita kolíše syna a ten zvuk začuje nemecká hliadka, deväť Nemcov vstúpi do kuchyne a chcú zistiť, čo za stroj vydáva.

„Ach!“ Oberscharführer Obmann sa obrátil k sharführerovi Kniewaldovi a k ostatným, ukázal na kolísku a povedal: „Toto som nikdy nevidel a myslel som si, že je to – hahá! – a to je šteňa – hahá! – a nad šteňatom sučka – hahá! – aká pekná, biela, hotová do postele! Chystá sa, pôjde si ľahnúť! Myslí, že je už po vojne – že niet vojny – že nikdy nebolo – alebo možno čaká partizána.“

Obmannovi chlapi, ktorých v Zitinej kuchyni obliealo príjemné teplo, vôňa pražených vajec a biela farba Zitinej košeľe, svetra a pleti, počkali na Obmannov pokyn a potom si jeden po druhom posadali za stôl na lavice. Obmann si sadol na stoličku, obrátil sa k Zite, k izbovým a kuchynským dverám a rozťahol nohy. Zvedavým chladom pozeral na Zitu, na dvíhajúce sa prsia, boky.

Zita prestala kolísať, prebehla k odostlanej posteli a vzala si z nej šaty.

„Aber nein!“ povedal jej Obmann a ukázal ku kolíske.

„Aber nein!“

„Poslechni, žencká!“ povedal jej ostro Otto Drossel, chlap s olepeným lícom, a ukázal ku sporáku. „Neplni, frat se k plotně a ke kolépcu! Tam stůj!“

„Kto tam pytlí?“ opýtal sa Drossel. „Tam fťom pokoju?“ Ukázal na izebné dve-
re.

„Prosím?“ opýtala sa Zita, hoci hneď pochopila. „Neviem, čo ste povedali.“

„Fťom pokoju,“ opýtal sa Drossel znechutene a ostrejšie, „kto tam pytlí?“

„Nikto.“ Zita pokrútila hlavou na tuhnúcom, hlboko nahom krku. „Tam nikto nebyva, ja som len sama s chlapcom –“ ukázala rukou a lyžicou na kolísku a spiac-
ceho chlapca, „nekúrim tam, nemám dreva a spávame tu, lebo tu sa dá vykúriť.“

„Wo ist dein Mann?“ opýtal sa Obmann Zity. „Nicht – nicht zu haus?“

„Ktepak je tvuj muž,“ Drosselovi sa skrčila ružová páska na lici. „Není u par-
tizánů?“

„Nie, nie.“ Zita sa premohla a usmiala sa. „Je v Nemecku ako robotník, v bani
robí. Tu v Lieskove je málo chlapov, len starí ostali. Nemecké vojsko v októbri mno-
hých pobralo.“

Majerský počuje, čo sa deje v kuchyni. Príde mu ľúto, že sa tak zachoval k Zite
a k jej matke, ale musel. Okrádal na strave robotníkov, každý týždeň dával menšie
dávky a na niekoho to povedať musel. Našiel Jana Ragalu a stavil sa s ním, že si
nezíska Zitu. Prehral a Ragalovi zaplatil. Matka Zitu podporovala, aby sa vydala
za Ragalu.

A potom chodila s Ragalom, za čas nedbala, myslela, že zabudne na Majer-
ského, bude aj tak dobre, zabudne, ale nie, bola pekná, nemohla na Majerského
zabudnúť, ani on na ňu –

„Ach,“ povedal Obmann v Zitinej kuchyni sharführerovi Kniewaldovi sucho
a nevrlo. Iba naprostriedku trocha otvoril pery, vtiiahnuté dozadu. „Ja nie. Ja ne-
mám na ňu chuť. Špinavá je, neumytá, páchne.“ Hladkú, bielu, chudú tvár, na
ktorej akoby mu všetko ustupovalo dozadu, obrátil na Zitu. „Špinavá,“ povedal
s očami na Zitinych bielych ramenách a hnedých tvrdých rukách, „špinavá a smr-
dí. Ruky má tvrdé, rapavé. Také ruky by som si nepustil do nohavíc.“

„Háhaha,“ rozrehotal sa scharführer Kniewald a spodnú čelúť so žltými tr-
čiacimi zubami vysunul dopredu. „Hladké ruky nemá, to je pravda, ale hladká je
inde! Háhaha!“

Esesmani sa smiali.

„Nehnevajte sa,“ prosila Zita trasúcimi sa perami, „ale nerada by som kolísala.
Aj tak málo spí, chorý je, každú chvíľu sa zobudí –“

„Kolépat!“

Zita sa kolísala, chvela sa v strachu o chlapca, seba a Majerského, ležiaceho
v izbe v jej zastlanej posteli. Kútikom ľavého oka sa dívala na dve mláčky vody pred

kuchynskými a izebnými dverami a na schnúce a zmenšujúce sa stopy medzi nimi.
Zbadajú to? A či to už zbadali? Bože...! Všetko vykoná, čo budú chcieť, len aby ne-
našli Majerského. Biela košela sa jej chvela na prsiach.

Majerský sa triasol horúčavou, chladom, strachom o seba, o Zitu a jej chlapca,
strachom, že sa na ňom trasú periny. Vzbúrená krv mu hnala do hlavy neznesiteľ-
nú bolesť a jedinou myšlienku: nemal to vykonať! Ostať mal, kde bol...!

Spomína si na tých, ktorí ostali v bunkri, na Francúza, ktorý ich učil pesničku
a oni sa na ňom smiali. Potom znovu myslel na Zitu, dal ju Ragalovi, ktorému sa
všetci chlapi smiali, že si vzal gazdovu frajerku. Na Ragalu sa ho pýtal aj Mišo
Černek v horách, prv než ušiel. Jana Ragalu tiež vyhnal, potuloval sa po Prahe bez
práce. Zitu potom Černek priviedol do hôr na Slovensko.

Zita začala kolísať pomalšie, aby si neudrel hlavu o vrchnú latku.

„Otto,“ povedal Obmann a ukázal na kolísku, „nech kolíše rýchlejšie!“

„Kolípat rýchlejšie!“ povedal Zite Drossel. „Pán obersharführer ti šika, žes čubka
– svině – díra a že my nepřišli tě chránit pšet partizány – hníloba seš, smrat a svin-
stvo – zasvinilas Europu!“

Pomaly, ticho, tak ticho, ako len môže trasúci sa človek, zišiel Majerský zo Ziti-
nej postele, vytiahol si z nej vojenskú čiapku a pušku, čiapku si dal na hlavu, pušku
ticho oprel o stenu. Z kuchyne počul nemecký rehot.

Majerského všetko vyhánalo. Išiel, nevedel kam. Kde pôjde, načo...? Kedysi ve-
del, keď sa toto všetko začalo, vlni...!

Bol doma, v Temešanoch dva dni viala československá a sovietska zástava, aj
on pôjde, má len jedenaštyridsať rokov, s takými, ako sú ostatní, vydrží... Zašiel za
ženou a potichu povedal: „Stará moja, pekne je, chlapcom nič nehovor, starší nech
pekne chodí do roboty, akoby sa nič nestalo, a ja idem!“

Vtedy si Majerský všeličo myslel: To bude akurát tak ako po tamtej vojne s legi-
onármi. Každý bude vzácny, kto proti Nemcom aj len do ľufu vystrelí.

Bože Kriste na nebi – Zita, Zitka... Vráti sa, pôjde s ruskými partizánmi, prebi-
je sa s nimi k armáde, až bude treba... Zita – Zitka, odpusť mi všetko, Zitka...!

Nemci chcú pokrstiť močom Zitinho syna, nakoniec plánujú dať pripíť aj mat-
ke na pokrsteného, rehocú sa, Zita priskočí ku kolíske, schytí dieťa a kričí na Ma-
jerského. Izba je však prázdna a zvonku sa ozve strelba. V kuchyni sú uložení
ranení a jeden mŕtvy, o chvíľu privádzajú Majerského, vzdal sa im.

„Obžalovaní sa odsudzujú k nasledovným trestom...“ V rádiu stíchol hlas predsedu
súdu, hlas monotónny, ničím nezvltný, rádio šumelo ako zrno padajúce na plech.

„Jozef Majerský, narodený dňa siedmeho septembra roku tisíc deväťsto tretieho
v obci Temešany... zamestnaním roľník, obyvateľ obce Temešany, okres... sa odsu-
dzuje... na dvanásť rokov väzenia a na konfiškáciu celého majetku. Jeho manželka
Mária Majerská, rodená Szabóová, narodená... jeho syn František Majerský... a je-
ho syn Ján Majerský... na vystahovanie z okresu...“ Zita zhĺkla.

...

„Čo sa neopýtaš, prečo som svedčil?“

„Svedčil si...“ Hnev rozochvel Zite stíšený hlas. „Nemal si tak! Pre seba zabúdaš na iných! Dbáš len na seba, akoby si bol sám na svete! Tebe Majerský neublížil... Prečo si tak na neho svedčil, ty – ?“

„Lebo chceli,“ povedal Černek, „aby si aj ty, aby si aj ty svedčila. Ty ho vraj, ty ho vraj poznáš, ty by si vedela o ňom viac povedať ako ja – a ja som nechcel, aby si ty na neho svedčila, preto som svedčil ja sám, ja sám, aby si, aby si nemusela ty –“

Možno veriť Mišovi? spytovala sa v duchu a bránila sa dorážajúcej myšlienke, či sa jej muž Mišo takto nevypomstil Majerskému. Mišo je raz taký, raz onaký, doma tak, na súde ináč – iste nemohol a nemôže zabudnúť Majerskému Radotín.

A nestihla Majerského pravda? Za všetko, čo vykonal jej a iným? Ak Mišo nehovorí pravdu, zle je – a ak...? Z núdze sa vydala za neho, z núdze s ním i teraz žije – a Mišo to vie.

Použitá literatúra: Bednár, A.: Novely. Bratislava: Slovenský spisovateľ, 1962.

SMŤ SA VOLÁ ENGELCHEN

Vojnový román s retrospektívnym pohľadom na **protifašistický odboj** na moravsko-slovenskom pomedzí.

Patrí medzi najobľúbenejšie romány z obdobia vojny, jeho popularitu posilnilo filmové spracovanie, bol to prvý slovenský televízny film, režisér E. Klos dosiahol aj medzinárodný ohlas.

Autor využíva do značnej miery autobiografické prvky, on sám bol členom partizánskej jednotky na moravsko-slovenskom pomedzí, 5. 5. 1945 bol ranený tak ako jeho románový hrdina Voloda.

Dej románu sa odohráva v **prostredí** vymedzenom kopcom Makyta, riekami Vlárrou, Bečvou, mestami Zlínom, Vsetínom, obcou Ploština, ktorá bola vypálená, spomína sa hranica medzi Slovenskom a Protektorátom Čechy a Morava, cesta do Púchova.

Z **historických udalostí** okrem postupu frontu na západ a neskôr oslobodenia, spomína na Pražské májové povstanie. Hlavný hrdina Voloda mal v nemocničnej izbe rádio a počúval výzvy na pomoc Prahe.

Okrem organizovania protifašistického boja, **sabotážnych akcií**, vyhadzovania tratí, mostov, partizánskych prepádov nemeckých kolón, ubikácií nemeckých vojakov, je zachytený **postup frontu** z východu na západ a snaha partizánov sťažiť Nemcom prechod cez hraničné priesmyky.

Autor zachytí aj osud **židovských obyvateľov** hlavne na postave Marty, ktorej široká rodina a známi boli deportovaní a nemala o nich informácie, brat emigroval do Ameriky a neskôr bol dôstojníkom v spojeneckej armáde.

Marta zostala sama, zapojila sa do protifašistického odboja na najťažšom úseku – bola vyzvedačkou, preverovala vzťah Nemcov k vodcovi po neúspešnom atentáte a zároveň získavala cenné informácie pre štáb partizánskej armády, ktorého bola zrejme aj ona členkou. Okolie ju považovalo za prostitútku pre Nemcov a musela si veľa vytrpieť, pretože po vojne nebolo mysliteľné chodiť od človeka k človeku a vysvetľovať, aké poslanie mala počas vojny. Marta po vojne neunesie situáciu a dobrovoľne odíde zo sveta.

Autor zachytí prítomnosť **sovietskych veliteľov**, ktorí organizovali partizánske skupiny a starali sa o ich vyzbrojenie a vycvičenie.

Veliteľom skupiny bol Rus Nikolaj, v jednotke mal 70 ľudí, bola to jedna z najsilnejších skupín na hranici. Mal autoritu, bol rozvážny. Okrem vojenskej úlohy mal ešte za úlohu získavať, formovať ľudí, ktorí po vojne budú ochotní presadiť v sovietskej zóne zmenu spoločenského systému. Táto postava nesie v sebe veľa znakov **socialistického realizmu**.

Nikolaj prišiel o nohy pri neodbornej manipulácii s novým typom ukoristenej nemeckej pancierovej päste, v bolestiach sa sám zastrelil a za nového veliteľa